

Kvalitativ undersøgelse af børns læsevaner 2017

Baggrundstekst om undersøgelsens informanter og metode

Undersøgelsens informanter

I alt 28 børn i alderen 11-12 år deltog i undersøgelsen, 14 piger og 14 drenge, som alle havde deltaget i den kvantitative undersøgelse, og som derfor gik i 5. klasse, da denne blev gennemført. Børnene var fordelt på fire 6. klasser, der igen fordelte sig på 4 forskellige skoler, som var udvalgt efter størrelse, placering og sammensætning af elever. I undersøgelsen deltog der således børn fra både en lille skole og en stor skole (defineret ved henholdsvis under og over 400 elever på skolen), børn fra en skole placeret i et storbymiljø og en skole placeret i et landdistrikt. Endelig fordelte skolerne sig, så der var skoler i Jylland, på Fyn og Sjælland. For uddybning af definitioner og kriterier for udvælgelse se Baggrundsrapport til Greb til Læselyst - En generation af stærke læsere, 2017.

Når netop børn fra 6. klasse er blevet udpeget som særlig interessante, er det, fordi den kvantitative undersøgelse viser, at børns lyst til at læse i fritiden typisk falder markant på dette tidspunkt. Mens 58 % af eleverne i 5. klasse således læser mindst flere gange om ugen, er det 47 % i 6. klasse (Hansen, Gissel & Puck, 2017, s. 44). Samtidig viser tallene, at børns brug af digitale medier stiger med alderen. Det har skabt grundlag for at se nærmere på, hvordan netop børn i 6. klasse opfatter bogen sammenlignet med andre medier, herunder en mere detaljeret viden om disse børns læsning i fritiden samt deres brug af digitale og sociale medier.

Instruktionen til læreren omkring udvælgelse og sammensætning af børn var, at det var vigtigt, at det var børn, der havde lyst til at diskutere læsning og medier, og som havde lyst til at dele deres holdninger og erfaringer. Endvidere blev læreren bedt om at overveje gruppens dynamik og vurdere, om børnene ville fungere godt sammen i en interviewsituation. Læreren blev også bedt om at sammensætte gruppen, så den ikke udelukkende bestod af børn, der var flittige læsere, men derimod udgjorde en blandet gruppe med en overvægt af børn, der hverken var hyppige læsere eller følte decideret modstand mod at læse, dvs. en gruppe børn, man kunne kalde potentielle læsere, hvilket også var grunden til, at de blev udvalgt.

Metode

Semistrukturerede interview

Der blev gennemført i alt tolv interviews, otte enkeltinterviews (Kvale & Brinkmann, 2009) og fire fokusgruppeinterviews (Halkier, 2008) i undersøgelsen. Der gennemførtes et fokusgruppeinterview og to enkeltinterviews på hver skole, sammenlagt i alt 4 fokusgruppeinterviews og 8 enkeltinterviews. I fokusgruppeinterviewene deltog enten 4 eller 5 børn, mens der, selvsagt, deltog et enkelt barn i enkeltinterviewene.

Alle blev gennemført som semistrukturerede interview (Kvale & Brinkmann, 2009). De fulgte altså en på forhånd udarbejdet interviewguide, der beskrev undersøgelsesfokus og strukturering af interviewet. Det skal understreges, at interviewguiden ikke ansås som et fuldstændig færdigt og statisk dokument, men som et dokument, der hele tiden kunne udvikles i takt med de erfaringer, som interviewene gav.

I selve interviewene blev børnene dels stillet åbne sonderende spørgsmål, dels specifikke spørgsmål (Brinkmann & Tanggard, 2010), der refererede til resultater, den kvantitative undersøgelse havde peget på.

Eksempelvis blev børnene spurgt, om de ville læse mere, hvis de havde mere tid, eller hvis skoledagen var kortere, fordi resultater fra undersøgelsen pegede på, at netop de to forhold havde betydning for børns læsning. Nogle af spørgsmålene, der blev stillet i de kvalitative interviews, tog således primært form efter børnenes svar i den kvantitative undersøgelse, og hvad der med afsæt heri var væsentligt at spørge ind til.

Interviewerne entrerede samtalen med en bred forståelse af læsning, dvs. en forståelse af læsning som noget, der kan foregå på eller i flere medier og med forskellige funktioner for øje - både læring og underholdning, både i den analoge bog og via digitale medier. Der var dog ikke tale om læsning i bredeste forstand, hvor eksempelvis visuelle udtryk og tegn, der ikke er bogstaver, indgik. En bevidsthed om denne holdning var vigtig, dels så intervieweren ikke bremsede børnene i deres beskrivelser af medier for læsning, eller hvad læsning var for dem, dels så børnene kunne få et svar, hvis de spurgte intervieweren om, hvad denne mente med 'læsning'.

Enkeltinterviewene

Enkeltinterviewene var af 20-30 minutters varighed. De gennemførtes samtidigt således, at interviewerne foretog et interview hver for sig på skolen. Derved fik det først interviewede barn ikke mulighed for at fortælle om interviewet og dermed muligvis præge, hvad de øvrige interviewede børn ville sige. Fordelen ved enkeltinterviewene var, at det var muligt at gå i dybden med det enkelte barns holdninger og svar, i og med at barnet havde hele interviewernes opmærksomhed og tid. I enkeltinterviewene samtalt om barnets læse- og medievaner og inspiration til læsning. Interviewerne spurgte ind og bad barnet om at uddybe sine svar afhængigt af, hvad barnet fortalte. Forsknings- og interviewspørgsmål er beskrevet i interviewguide for enkeltinterview (bilag).

Fokusgruppeinterviewene

Fokusgruppeinterviewene var omkring en lektions varighed, det vil sige 45 minutter, og i disse deltog begge interviewere. Mens den ene faciliterede og styrede samtalen ud fra interviewguiden, skrev den anden noter og kom med supplerende spørgsmål. Interviewet indledtes med en øvelse, der ansporede til samtale om og refleksion over børnenes valgte medier for læsning i fritiden. Her skulle børnene ud fra spørgsmålet: Du har fri, hvad vil du læse i? vælge imellem: en computer, en tablet, en smartphone, et Anders And blad, en bog og en avis. Øvelsen suppleredes af en samtale om inspiration til læsning samt børnenes biblioteksbrug. Såvel øvelse som forsknings- og interviewspørgsmål er beskrevet i interviewguiden for fokusgruppeinterview (bilag).

Formålet med at indlede med en øvelse var dels at få samtalen hurtigt i gang, dels at lede samtalen mod de områder, der ønskedes viden om. Øvelsen og de præsenterede medier var naturligvis med til at lede børnenes refleksioner og dermed den viden, der blev indhentet. Et interview af denne art vil altid være påvirket af de valg, intervieweren træffer, samt omgivelser og øvrige forhold, der gør sig gældende på det aktuelle tidspunkt. Interviewet var således en samtale med et særligt fokus, ikke en uformel snak, og det blev gennemført af bestemte personer, på et bestemt sted, på et bestemt tidspunkt. Dog var den aktuelle øvelse tilpas bredt og åbent anlagt, så det stod børnene frit for at agere og forholde sig præcis, som de ønskede. Fokusgruppeinterviewene gennemførtes således i høj grad på børnenes præmisser, da det var børnenes perspektiv, der var fokus på.

Fordelen ved fokusgruppeinterviewet var, at børnene var sammen med deres klassekammerater, som de kender. De måtte derfor formodes at opleve en større trykthed i en situation, hvor de skal sidde sammen med en voksen, som de netop har mødt og sætte ord på særlige aspekter af deres liv og hverdag. Fokusgruppeinterviewet gav endvidere mulighed for at opnå flere forskellige blikke på samme felt i kraft af, at interviewet udgjorde en fælles samtale. Børnene kunne respondere på hinandens input og holdninger og dermed udvikle og nuancere såvel egne som andres svar. Fokusgruppeinterviewet afslører dog først og fremmest fælles normer for, hvordan "man" forholder sig. I dette tilfælde til læsning og medier.

Her gør antallet af deltagere, at man ikke, i samme grad som ved enkeltinterviewet, kan forfølge og få uddybet en enkelt opfattelse eller udsagn hos en enkelt person (Halkier, 2008).

Valg af lokation

Alle interviews blev foretaget i et lokale på børnenes skole og i skoletiden, trods det at undersøgelsen skulle belyse forhold, der gør sig gældende i børnenes fritid.

Skolen blev valgt som lokation af flere forskellige årsager. Dels kunne vi møde børnene i omgivelser, de kendte og var trygge ved, dels blev den kvantitative undersøgelse også foretaget i skoleregi, og derfor havde vi god kontakt til både skoler og lærere, der kunne hjælpe os med at organisere interviewene.

Det var børnenes dansklærer, eller den lærer, der havde den primære kontakt til klassen, der hjalp med at finde lokale, bestemme, hvilke børn der skulle deltage i interviewene, og hvilke der skulle deltage i henholdsvis fokusgruppeinterview og enkeltinterview. Læreren stod endvidere for kontakten til de deltagende børns forældre, som skulle give tilladelse til, at deres barn deltog i et interview. Brevet til forældrene blev udarbejdet af interviewererne og derefter videreformidlet af læreren. Trods det at læreren ikke deltog direkte og aktivt i undersøgelsen spillede denne altså en ganske central rolle for dens gennemførelse.

Vi var som interviewererne meget bevidste om, at skolen som kontekst kunne påvirke børnenes svar. Derfor understregede vi også over for børnene, at interviewene ikke handlede om læsning i skolen eller om læsning, som de mente, voksne opfatter og værdsætter den. Vi gjorde det også klart, at der for os ikke fandtes rigtige eller forkerte svar. Det vigtigste var at høre deres mening.

Om 'det at foretage interview med børn'

Det skal pointeres, at det at foretage interview med børn er en del af en mere overordnet diskussion af, 'om' og 'hvordan' interviews med børn adskiller sig fra at foretage interviews med voksne (Kampmann, 1998). Et væsentligt argument for, at de adskiller sig er, at der er tale om et ulige magtforhold, i og med at interviewmødet sker mellem en voksen og et barn. Det kan således være, at barnet vil forsøge at tilpasse sig de holdninger, som det tror, den voksne gerne vil høre, eller at barnet vil forsøge at modsætte sig de holdninger, det mener, den voksne repræsenterer. Fra interviewerens side bør der således være en bevidsthed om og en forståelse af, at børn kan ønske at tilpasse sig eller modsætte sig voksne som autoriteter. Interviewene i nærværende undersøgelse er foretaget ud fra et børnesyn, der forstår børn som individer med egen kultur og kulturbrug, som de har egen viden om og holdninger til, og som interviewererne, via interviewet og den efterfølgende analyse, kan få indblik i. For at sikre at det var børneperspektivet, der kom frem, var interviewererne meget bevidste om at etablere et samtalerum, hvor børnene vidste, at det netop var deres viden, som var centrum for undersøgelsen.

Fremgangsmåde i analysen

Analysen af kvalitativ empiri er sket på basis af en transskribering af fire fokusgruppelinterviews samt en resumering af de otte enkeltinterviews, der centrerer sig om tre områder:

1. Børnenes brug og opfattelse af læsning og bogen som medie
2. Børnenes brug og opfattelse af digitale medier
3. Børnenes brug og opfattelse af biblioteket på skolen og folkebiblioteket

Områderne er dannet på baggrund af resultaterne fra den kvantitative undersøgelse og udvalgt som emner, vi i denne undersøgelse vil have særligt fokus på. De af børnenes holdninger og erfaringer, som er gentaget på tværs af interviewene, og som derfor synes at have en mere gennemgående karakter, er blevet samlet og analyseret. Fremgangsmåden har altså været at fremlægge vigtige aspekter af børnenes holdninger til og erfaringer med de tre områder på basis af en nærlæsning af børnenes udsagn. Ud over de mere gennemgående tendenser har vi også valgt at fremhæve enkeltpersoner eller enkelte gruppers særlige perspektiver, hvis vi har vurderet, at deres udsagn har været vigtige for undersøgelsen.

Det har været centralt at få børnenes egne holdninger og perspektiver frem i analyserne. I de tilfælde, hvor der kunne herske tvivl om, hvorvidt børnenes udsagn var udtryk for deres egne holdninger, fremhæves og diskuteres dette kort i analysen. For eksempel hvis vi fik mistanke om, at barnet gengav en voksens holdning eller forsøgte at imødekomme holdninger, de tænkte, vi som interviewere havde.

Det skal understreges, at børnenes udsagn i nærværende undersøgelse ikke repræsenterer alle de børn, der deltog i den kvantitative undersøgelse, eller alle børn fra 6. klasse, der deltog i spørgeskemaundersøgelsen. Interviewene, og analysen af disse, udgør derimod nedslag og eksempler på, hvordan nogle børn i 6. klasse på de deltagende skoler, på det tidspunkt undersøgelsen blev foretaget, forholdt sig til disse spørgsmål. Børnenes udsagn kan pege på relevante tendenser i tiden, men med de ovennævnte forbehold in mente.

Interviewpersonerne

Det er de samme personer, der planlægger og gennemfører interviewene samt foretager analysen. Det er en fordel. Blandt andet fordi disse, i analysen, ikke kun genbesøger børnenes holdninger og erfaringer ved at læse om dem i transskriberet eller resumeret form, men også kan erindre udsagn, der gjorde indtryk, da interviewet blev gennemført. Det kan for eksempel være bestemte tonefald i ytringer, mimikker eller dynamikker børn og voksne imellem. Noget som ikke fremgår af transskriberingen, men som kan understøtte det sagte. Samlet skærper dette indsigten i og forståelsen af empirisk data.

En ulempe kan være, at personerne indvirker på såvel planlægningen af interviewene, produktionen af empiri som analysen af empiri. Undersøgelsens to producenter og ansvarshavende har altså stor betydning for undersøgelsens design, gennemførelse og fund. Det skal derfor pointeres, at såvel interviewdesign som interviewguide er nøje planlagt i samarbejde med en ikke-deltagende tredjepart, nemlig projektets opdragsyder: Tænketanken Fremtidens Biblioteker. Ydermere har såvel interviewdesign og -guide som analysen været forelagt og diskuteret i to grupper tilknyttet projektet: følgegruppen bestående af interessenter fra forlags-, forsknings- og biblioteksområdet samt en gruppe bestående af repræsentanter fra landets centralbiblioteker.